

Kunt u dat NOG EENS HERHALEN?

Naar een leerlijn voor de ondergeschoven kindjes onder de vaardigheden: luisteren naar een uiteenzetting en notities nemen

‘Voor bijna de helft van de eerstejaarsstudenten gaan hoorcolleges te snel’, kopten de kranten een tijdje terug. Dat blijkt uit een onderzoek van de hogescholen Howest, Arteveldehogeschool en het Centrum voor Volwassenenonderwijs Kisp, die samen het luistergedrag en de notitievaardigheid van meer dan duizend studenten onderzochten. Uit ander onderzoek blijkt dan weer dat zes op de tien studenten vinden dat het secundair onderwijs hen onvoldoende voorbereidde op de vaardigheid om tegelijk te noteren en te luisteren. Studenten die wel kunnen noteren, blijken een stapje voor te hebben. Ze verwerken de leerstof sneller en onthouden die beter. **Jean Jacobs**

Over de auteur

**JEAN
JACOBS**

is pedagogisch begeleider Nederlands en werkte mee aan de leerplannen Nederlands van het Katholiek Onderwijs Vlaanderen.

PEILINGTOETSEN LUISTEREN

Tot eenzelfde conclusie komen de peilingtoetsen lezen en luisteren Nederlands voor de derde graad aso, kso en tso (2011). De meeste leerlingen presteren goed wanneer ze enkel informatie uit een tekst moeten selecteren, maar gaan de mist in zodra ze die informatie moeten ordenen en interpreteren. Dat is niet verwonderlijk wanneer je weet dat de meeste luisteropdrachten in schoolboeken en toetsen zich beperken tot vragen waarop het antwoord rechtstreeks in de (luister-) tekst te vinden is. Vooral het beschrijvende verwerkingsniveau wordt met andere woorden getraind. De peilingtoetsen maken duidelijk dat leerlingen

het moeilijk hebben met de twee hogere verwerkingsniveaus, namelijk het structurerende en het beoordelende. Die laatste focussen op de kern van de tekst, het onderscheid tussen hoofd- en bijzaken en op de soorten argumenten die daarbij gebruikt worden.

De genoemde lees- en luistervaardigheden komen nochtans duidelijk aan bod in de eindtermen en leerplannen over de drie graden heen. Leerlingen kunnen ‘luisteren naar een uiteenzetting over een leerstofonderdeel door een bekende volwassene’ en ‘notities nemen tijdens een les’, luidt het. Hoewel leerlingen sowieso elke les luisteren en daarbij wel iets noteren – meestal in een leerwerkboek – komt gericht luisteren naar een uiteenzetting annex zelfstandig noteren in schoolboeken

zelden expliciet aan bod. Die bevindingen zetten aan tot nadenken.

NAAR EEN LEERLIJN

Dit artikel wil handvatten aanreiken om beide complexe vaardigheden · luisteren naar een uiteenzetting en notities nemen · systematisch en **geïntegreerd** uit te bouwen. De vragen op de volgende pagina helpen om een **leerlijn** vorm te geven. Het is belangrijk dat een dergelijke oefening met de **vakgroep** gebeurt.

EERSTE GRAAD	TWEEDE GRAAD	DERDE GRAAD
Welke leerstofonderdelen kunnen aan bod komen? Mogelijke onderwerpen zijn:		
<ul style="list-style-type: none"> ✓ De leraar stelt zijn favoriete jeugdauteur of jeugdboeken voor, waardoor leerlingen meteen een voorbeeld krijgen waarmee ze later zelf aan de slag kunnen gaan. ✓ De werking van het communicatieschema ✓ Begrippen als teksttype, tekstsoort, fictie en non-fictie 	<ul style="list-style-type: none"> ✓ Sprookje, sage, mythe, fabel (uitbreidingsleerstof) ✓ Een (extra) kunststroming ✓ Graphic novel, fantasy, sciencefictionverhaal (uitbreidingsleerstof) ✓ Taalvariëteiten: standaardtaal, tussentaal, dialecten 	<ul style="list-style-type: none"> ✓ De herkomst en ontwikkeling van de Nederlandse taal. Voor informatie over dit onderwerp kun je je baseren op Smedts & Van Belle (2011), <i>Taalboek Nederlands</i>, Pelckmans. ✓ Het ontstaan van taal ✓ Filmjargon ✓ Een onderdeel uit de literaire geschiedenis
Hoelang moet de uiteenzetting duren?		
Max. 10 minuten	Tussen de 10 en 15 minuten	Tussen 20 en 30 minuten
Welke didactische ondersteuning bieden we de leerlingen?		
<ul style="list-style-type: none"> ✓ Bieden we de leerlingen schrijfkaders en schema's aan? Voor de eerste graad wordt dat uitdrukkelijk gevraagd in de eindterm schrijven. Een schrijfkader of schema kan de vorm hebben van een mindmap, boomstructuur, T-schema ... ✓ Leren we onze leerlingen ook afkortingen en tekens te gebruiken om gemakkelijker notities te nemen? Maak voor de eenvormigheid daarover afspraken binnen de vakgroep. ✓ Werken we in onze les ook met visuele ondersteuning, die bovendien als voorbeeld kan dienen voor de leerlingen, wanneer ze straks zelf een presentatie houden? ✓ Geven we onze les volgens de regels van de kunst? Is er een duidelijk structuuroverzicht aan het begin van de les? Gebruiken we signaalwoorden tijdens de uiteenzetting en eindigen we met een samenvattend slot? ✓ Activeren we de voorkennis bij het begin van de uiteenzetting? ✓ Mogen leerlingen achteraf hun notities met elkaar vergelijken? ✓ Staan we de leerlingen al dan niet toe de uiteenzetting te onderbreken om uitleg te vragen of kan dat pas na de uiteenzetting of helemaal niet? ✓ Mogen leerlingen ook digitaal notities nemen, of beter op papier? In een interview met An De Moor in het tijdschrift VO-Magazine Nederland (juni 2016) verwijst zij naar een onderzoek binnen de KU Leuven over de betekenis van aantekeningen maken op papier: 'Het onderzoek bestond eruit dat we een deel van de studenten tijdens een les aantekeningen lieten maken met de hand, een ander deel gebruikte een laptop en de derde groep schreef helemaal niks op. De laatste groep was na een dag een groot deel van de kennis al kwijt, bij de studenten met de laptop verdween die na een week. De studenten die met de hand hadden genoteerd, wisten vijf maanden later nog heel veel van die les. Leerlingen blijken meer te onthouden als ze schrijven. Uit gelijkwaardig onderzoek in Australië en Canada komen dezelfde resultaten voort. Daarom mijn oproep aan het voortgezet onderwijs om meer aandacht te geven aan het notuleren met de hand. Leerlingen leren bovendien hun gedachten en de leerstof beter te structureren.' 		

Hoe vaak oefenen we deze vaardigheden?

Om dergelijke complexe vaardigheden onder de knie te krijgen is het aangewezen elk schooljaar 1 keer per trimester te oefenen. En dat alles moet haalbaar zijn in een lesuur. Op die manier komen leerlingen 18 keer in contact met deze luister- en schrijftaak in hun zesjarige schoolloopbaan.

Hoe evalueren en corrigeren?

- ✓ Om het verbeterwerk te beperken kun je leerlingen per twee laten werken. Slechts één leerling per duo geeft af. Je kunt daarnaast ook de juiste oplossingen digitaal projecteren. De leerlingen corrigeren hun eigen notities (**zelfevaluatie**) of die van een van hun medeleerlingen (**peerevaluatie**). Achteraf kan een **klagesprek** volgen waarbij leerlingen aangeven waarom ze iets wel of niet relevant vonden om te noteren.
- ✓ Moet je de leerlingen telkens de oplossing aanbieden? De kritiek op de leerwerkboeken is juist dat leraren de antwoorden dicteren of via het bordboek projecteren en leerlingen enkel slaafs overnemen zonder zelf tot actief denken over te gaan. Zeker vanaf de derde graad – maar ook al in de eerste en tweede – zouden leerlingen in staat moeten zijn om de verantwoordelijkheid voor hun eigen notities op te nemen zonder dat de leraar ‘de oplossing’ automatisch aanbrengt. Op die manier leg je de verantwoordelijkheid voor het leerproces bij de leerlingen en geef je hun meer **autonomie**.
- ✓ Ten slotte kun je aan het einde van de les een toets geven, waarbij de leerlingen gebruik maken van hun notities. Een dergelijke toets kan ook op een later tijdstip, nadat de leerlingen hun notities gestudeerd hebben.

Differentiëren

Houd rekening met het **profiel** van je leerlingen. Leerlingen uit de techniek-richtingen die in de derde graad slechts twee uur Nederlands hebben en zich voorbereiden op een beroep, benader je anders dan leerlingen die van plan zijn hoger onderwijs te volgen. In dat laatste geval zouden leerlingen in staat moeten zijn om in de loop van het tweede semester van het laatste jaar zonder schrijfkader naar een uiteenzetting van 30 minuten te luisteren en notities te nemen. Overigens lenen de genoemde luistertaken zich tijdens het leerproces uitstekend voor **differentiatie** via het aanbod van eventuele extra ondersteuning. De sterkste leerlingen kun je bijvoorbeeld uitdagen om zonder schrijfkader of voorgedrukt schema te noteren.

Luisterlessen

Wil je leerlingen leren luisteren (en noteren)? Op onze website, www.tijdschriftfons.be, vind je een aantal lesideeën en -voorbeelden, met dank aan de auteur.

